

Perusopetuksen oppilaiden poissaolot ovat lisääntyneet huolestuttavasti ja on tarpeen kehittää uudenlaisia toimintamalleja koulupoissaolojen ehkäisemiseen ja oppilaiden kouluun kiinnittymisen vahvistamiseen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset liittyen kouluun kiinnittymiseen ja koululäsnäolon vahvistamiseen sekä suunnitelmalliseen poissaolojen seurantaan sekä puuttumiseen astuivat voimaan 1.8.2023. Uudistukset vastaavat perusopetuslain 26 § muutokseen, joka myös tuli voimaan 1.8.2023. Muutoksen tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia sekä vahvistaa koulujen edellytyksiä tukea perustaitojen oppimista ja hyviä oppimistuloksia koulupoissaoloja vähentämällä.

Sipoon kunta oli vuosina 2021–2023 mukana alueellisessa (Mäntsälä, Järvenpää, Kerava, Hyvinkää, Tuusula, Pornainen, Kirkkonummi, Nurmijärvi ja Sipoo) Sitouttavan kouluyhteisötyön kehittämishankkeessa, joka oli osa valtakunnallista Opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaamaa hanketta. Hankkeessa pilotoitiin kouluvalmentajatoimintaa lukuvuosina 2021–2022 ja 2022–2023.

Kouluvalmentajatyö on oppilaiden kouluun kiinnittymistä ja läsnäoloa tukevaa arjen kohtaamistyötä kouluympäristössä. Kouluvalmentajat ovat opetusvelvollisuuteen sitomattomia kouluissa työskenteleviä ammattilaisia. Työ on suunnitelmallista työskentelyä oppilaiden hyvinvoinnin ja koulunkäynnin tukemiseksi yhteisö- ryhmä - ja yksilötasolla. Yhteisöllisen opiskeluhuollon toimijana kouluvalmentaja osallistuu koko kouluyhteisön hyvinvoinnin, turvallisuuden ja viihtyvyyden edistämiseen sekä ylläpitämiseen lukuvuosisuunnitelman, opetussuunnitelman ja opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti.

Kouluvalmentajan työtehtäviä ovat mm

- oppilaiden kohtaaminen ja spontaani tuki
- välituntitoiminta
- after school toiminta
- pienryhmätoiminta
- ryhmäytymisen tuki ja ryhmähengen seuraaminen luokissa/opetusryhmissä
- tunne- vuorovaikutus- ja kaveritaitojen opetus opettajien työparina sekä näiden taitojen harjoittelu oppilaiden kanssa arkisissa tilanteissa
- tukea oppilaita löytämään paikkansa luokka- ja kouluyhteisössä
- rohkaiseva ohjaus kohti koulunkäyntiä ja opiskelua
- ennaltaehkäistä kiusaamista, häirintää, syrjintää, väkivaltaa sekä puuttua niihin järjestelmällisesti
- yhteiset tapahtumat ja tempaukset yhteisöllisyyden vahvistamiseksi
- yhteistyö oppilaskunnan ja tukioppilaiden kanssa
- yhteistyö nuorisopalvelujen, järjestöjen, paikallisten yritysten kanssa

Hankkeen aikana tuotettiin Kouluvalmentajatyön käsikirja – Opas opetukseen sitomattoman toimijan työskentelyyn koulussa

<https://static.eeventti.fi/1/pages/c1901ad5b8409d64b061cced51234d6a.pdf>

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) julkaisi Sitouttavan kouluyhteisötyön arvioinnin väliraportin 2022. Karvi arvioi vuosina 2021–2022 koulupoissaolojen ennaltaehkäisyyn ja niihin puuttumiseen liittyviä käytäntöjä perusopetuksen 5.–9.-luokilla. Arvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa kansallisen sitouttavan kouluyhteisötyön toimintamallin laatimisen tueksi ja samalla tukea paikallista kehittämistyötä. Kysymykset kohdistuivat koulussa käytössä oleviin poissaolojen toimintamalleihin, kouluun kiinnittymistä tukeviin toimintatapoihin sekä poissaoloihin puuttumisen käytäntöihin ja eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön.

Arviointiaineiston mukaan henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien käsitykset koulussa viihtymistä ja yhteisöllisyyttä edistävistä käytännöistä erosivat toisistaan. Henkilöstö korosti erillisiä ryhmäyttämisen- ja teemapäiviä yhteisöllisyyden vahvistajina, kun taas oppilaat ja huoltajat korostivat arkisia kohtaamisia ja säännöllistä ryhmäyttämistä eli mahdollisuuksia tutustua luokkatovereihin, vaihtaa kuulumisia ja vahvistaa ryhmän yhteishenkeä osana arkista koulutyötä ja opetusta. Koulun henkilöstö kuvasi poissaoloihin liittyviä tukitoimia pitkälti koulun virallisten rakenteiden näkökulmasta, oppilaat puolestaan toivoivat kiireetöntä kohtaamista, kuuntelua ja ymmärtävää suhtautumista. Yhteisinä huomioina nousi oppilailta kerätyissä kokemuksissa esiin kohdatuksi ja kuulluksi tuleminen. Nuoret toivoivat, että aikuiset osoittavat mielenkiintoaan heitä kohtaan, kysyvät säännöllisesti kuulumisia ja tarjoavat mahdollisuuksia tuoda myös mahdollisia haasteita aikuisten tietoon. Erityisesti oppilaat korostivat ymmärtävää suhtautumista ja säännöllisen koulunkäynnin pulmiin liittyvien haasteiden ratkaisemista rakentavasti oppilasta syylistämättä.

Opetusvelvollisuuteen sitomattomia työntekijöitä työskentelee sitouttavan kouluyhteisötyön kehittämishankkeissa lukuisilla eri nimikkeillä. Merkityksellistä arviointitulosten mukaan työn tuloksellisuuden kannalta on yhteisössä käytävä yhteinen keskustelu työn tavoitteista, työmuodoista sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön käytännöistä sekä näiden kirjaamisesta osaksi yhteisöllisen oppilashuollon toimintatapoja. Opetusvelvollisuuteen sitomattomien työntekijöiden tehtäviin kuuluu arviointiaineiston mukaan sekä koko kouluyhteisön hyvinvointia edistävää yhteisöllistä työtä että kohdennettua työtä, joka keskittyy erityisesti sellaisten oppilaiden tukemiseen, joilla on ongelmia säännöllisessä koulunkäynnissä. On tärkeä huolehtia siitä, että tämä kohdennettu työ toteutetaan koulussa suunnitelmallisesti ja huomioiden toimenkuvan hallinnolliset rajoitukset sekä rajapinta oppilashuollon palveluihin.

Opetusvelvollisuuteen sitomattomien työntekijöiden toimenkuvien tavoitteissa korostuvat oppilaiden kohtaaminen ja läsnäolo koulun arjessa. Vastausten mukaan kolmasosassa niistä kouluista, joissa kyseistä henkilöstöresurssia on käytössä, tämä resurssi on jaettu usean koulun kesken. Työn tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta toimenkuvan jakaminen usean koulun kesken on haasteellista.

https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_2022.pdf

Sitouttavan kouluyhteisötyön hankkeen päätösvaiheessa kouluvalmentajatoiminta oli vakiintunut kuntiin alla olevan taulukon mukaisesti

Kouluvalmentajien määrä lukuvuonna 2023–2024 hankekunnissa	
Hyvinkää	5 valmentajaa vakituudessa työsuhteessa
Järvenpää	2 vakituista
Kerava 3	3 vakituista
Kirkkonummi	4 vakituista

Mäntsälä	2 vakituista
Nurmijärvi	3 vakituista
Pornainen	1 valmentaja hankerahoituksella
Sipoo	0
Tuusula	5 vakituista

Yhteisellä koulutiellä Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:27) Tämä käsikirja toimii sekä Sitouttavan koulu yhteistyö -hankkeen loppuraporttina että tukiaineistona paikalliselle toimeenpanolle. Käsikirjassa kuvataan poissaoloja ilmiönä, määritellään teemaan liittyvät keskeiset käsitteet, avataan lainsäädäntöön ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin tulleita muutoksia sekä annetaan kansallisia suuntaviivoja poissaolojen ehkäisemiseen sekä suunnitelmalliseen seurantaan ja puuttumiseen https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165025/OKM_2023_27.pdf

Kouluvalmentajatoimintaa on kokeiltu useissa Helsingin peruskouluissa vuodesta 2019 lähtien. Toimintaa arvioitiin keväällä 2020 . Arvioinnin aineistona olivat kyselyt koulujen henkilökunnalle, oppilaille sekä kouluvalmentajille. Lisäksi tietoa kerättiin rekistereistä ja kuntavertailua tekemällä. Arviointi kohdistui kouluihin, joissa malli oli käynnissä jo lukuvuonna 2019–2020.

<https://www.hel.fi/fi/uutiset/kouluvalmentaja-kuuntelee-ja-kohtaa-oppilaita-koulujen-henkilökunta-haluaa-toimintamallin>

Henkilökunnasta lähes 90 prosenttia katsoi, että kouluvalmentajan työstä on ollut oppilaille ja oppilasryhmille hyötyä. Kouluvalmentaja onnistui erityisen hyvin ehkäisemään ja ratkaisemaan ristiriitatilanteita sekä lisäämään lasten ja nuorten osallisuutta. Hänen työnsä koettiin vaikuttavan positiivisesti kouluviihtyvyyteen. Opettajat arvostivat varsinkin sitä, että kouluvalmentajalla oli aikaa keskustella oppilaiden kanssa. Kaksi kolmasosaa henkilökunnasta katsoi, että kouluvalmentaja on vahvistanut oppilaiden tunteita, parantanut näiden arjen hallintaa sekä luonut oppilaille mielekästä vapaa-ajan tekemistä. Moni opettaja kertoi saaneensa lisää aikaa koko luokan opettamiseen, kun kouluvalmentaja hoiti ristiriitatilanteita.

Henkilökunnan mielestä kouluvalmentajan työstä hyötyvät monenlaiset oppilaat. Avoimissa vastauksissa mainittiin muun muassa syrjäytymisriskissä olevat, käytöshäiriöiset, hiljaiset ja vetäytyvät, levottomat, yksinäiset sekä he, joilla on suuri tarve aikuiselle. Kouluvalmentajan osallistavasta ja vapaa-ajan toiminnasta puolestaan hyötyvät eniten ne, jotka ovat jo valmiiksi sosiaalisia.

Kaksi kolmasosaa koulujen henkilökunnasta koki, että valmentajan työllä oli vaikutusta koulun työntekijöiden työssä viihtymiseen ja jaksamiseen. Valmentajan koettiin tuoneen työpaikalle positiivisuutta ja innostuneisuutta, joka säteili myös oppilaille.

Oppilaista yli 70 prosenttia oli tyytyväisiä kouluvalmentajan toimintaan

Kouluissa, joissa kouluvalmentaja on työskennellyt, oppilaiden poissaolot vähenivät etenkin 7.-9 -luokkalaisilla ja Wilma-merkinnät paranivat kaikilla. Negatiivisten Wilma-merkintöjen osuus

kaikista merkinnöistä laski kolmanneksesta viidennekseen niissä ala- ja yläkouluissa, joissa kouluvalmentaja työskenteli.

Henkilökunnan kyselyyn vastanneista 95 prosenttia oli sitä mieltä, että oma koulu tarvitsee kouluvalmentajaa. 94 prosenttia katsoi, että kouluvalmentajan työn tulisi olla pysyvä toimintamuoto. Oppilaat puolestaan toivoivat pysyvyyttä kouluvalmentajaan henkilönä.